

Dr. Erdem SEVİMLİ

T. C. Milli Eğitim Bakanlığı
sindan4446@gmail.com
ORCID

KİTÂBİYÂT / BOOK REVIEW

Eser: HEDİYYETÜ'L-MÜŞTÂK (HAK ÂŞIKLARINA
REHBER LA'LÎ-ZÂDE ABDÜLBÂKÎ)

Makale Türü: Kitap Tanıtım ve Değerlendirme	Article Information: Book Review
Yükleme Tarihi: 13.08.2021	Received Date: 13.08.2021
Kabul Tarihi: 13.10.2021	Accepted Date: 13.10.2021
Yayınlanma Tarihi: 30.10.2021	Date Published: 30.10.2021

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Sevimli, Erdem, "Hediyetü'l-Müştâk (Hak Âşıklarına Rehber La'lî-zâde Abdülbâkî)", (Kitap Tanıtımı ve Değerlendirme) *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 7, Sayı 15, Güz 2021, s. 354-361.

Sevimli, Erdem, "Hediyetü'l-Müştâk (Hak Âşıklarına Rehber La'lî-zâde Abdülbâkî)", (Book Review) *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 7, Volume 15, Fall 2021, p. 354-361.

Dr. Erdem SEVİMLİ

KİTÂBİYÂT/BOOK REVIEW

HEDİYYETÜ'L-MÜŞTÂK (HAK ÂŞIKLARINA REHBER LA'LÎ-ZÂDE ABDÜLBÂKÎ)

Yazar: Bünyamin AYÇİÇEĞİ

Ketebe Yayınları, İstanbul, 2020, 226 s., ISBN: 978-625-7014-35-9

ÖZ

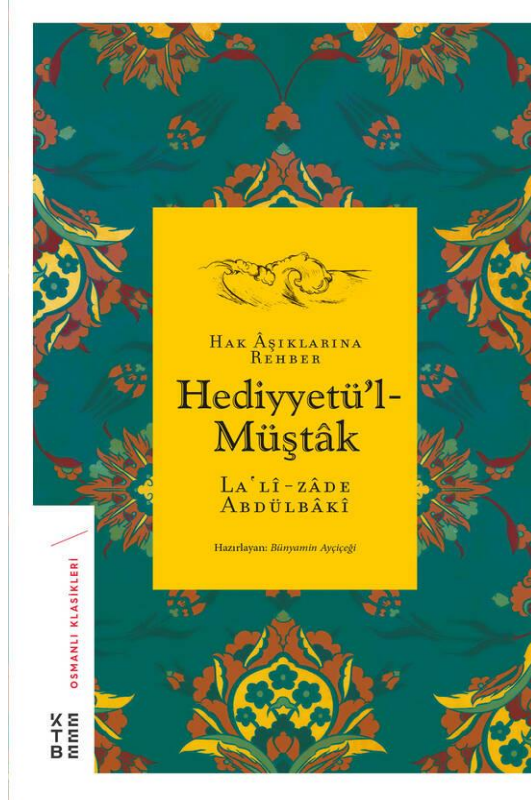
Yayın değerlendirmesini yaptığımız çalışma, 18. yüzyıl Melâmî önderlerinden Sarı Abdullah Efendi'nin (ö. 1660) Meslekü'l-Uşşâk adlı kasidesine torunu La'lîzâde Abdülbâkî'nin Hedîyyetü'l-Müştâk adıyla yazdığı şerhi içermektedir. Bu kaside Bayramî-Melâmî ekolünden Sarı Abdullah'ın kaleminden çıktığı için Melâmîlik ile ilgili önemli bilgiler içermektedir. Hatta eser, Melâmîlik ile ilgili temel kaynaklardan biri olması yönüyle önemlidir. Eser, Lalîzâde Abdülbâkî'nin edebî kişiliğini ve eserlerini içeren bir girişten sonra, kasidenin Türkçe tercümesi ve detaylı açıklamasını, son olarak da kasidenin transkripsiyonlu metnini içermektedir. Eserin; dinî-tasavvufî edebiyat ve tarih açısından Melâmî kültür ile konunun Kur'anî dayanaklarını içermesi yönüyle de alana önemli katkılar yaptığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hedîyyetü'l-Müştâk, La'lîzâde Abdülbâkî, Melâmet, Melâmîlik

ABSTRACT

The work we reviewed includes the commentary written for Meslekü'l-Uşşâk eulogy under the name Hedîyyetü'l-Müştâk by La'lîzâde Abdülbâkî who was the grandson of Sarı Abdullah Efendi (d. 1660), one of the Melâmî leaders of the 18th century. Since this eulogy was written by Sarı Abdullah from Bayramî-Melâmî ecole, it contains important information about Melâmîsm. In fact, the work is important in that it is one of the main sources about Melâmîsm. After an introduction that includes the literary personality and works of Lalîzâde Abdülbâkî, the work includes the Turkish translation and detailed explanation of the eulogy and finally the transcribed text of the eulogy. It is seen that the work made important contributions to the field because it contains the Quranic basis of the subject with the Melâmî culture in terms of religious-Sufi literature and history.

Keywords: Hedîyyetü'l-Müştâk, La'lîzâde Abdülbâkî, Melâmet, Melâmîsm.

Yayın tanıtımını ve değerlendirmesini yaptığımız çalışma, yüzyıl 18. Yüzyıl Melâmî önderlerinden Sarı Abdullah Efendi'nin (ö. 1660) Meslekü'l-Uşşâk adlı kasidesine torunu La'lîzâde Abdülbâkî'nin Hediyetü'l-Müştâk adıyla yazdığı şerhi içermektedir. Bu kaside Bayramî-Melâmî ekolünden Sarı Abdullah'ın kaleminden çıktığı için Melâmîlik'le ilgili önemli bilgiler içermektedir. Hatta eser, Melâmîlik ile ilgili temel bir kaynak olması yönüyle de önemlidir. Söz konusu eser, şerh çalışmaları konusunda birçok çalışması olan Doç. Dr. Bünyamin Ayçiçeği tarafından kaleme alınmıştır. İstanbul

Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Sanatı ve Edebiyatları bölümünde öğretim üyesi olarak çalışan araştırmacının değişik konularda çok sayıda makalesi bulunmaktadır. Yazar, Divan Edebiyatı Araştırmaları dergisinin de editörlerindedir. Bünyamin Ayçiçeği'nin ayrıca (2019). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Metin Şerhi 14-16. Yüzyıllar*. (Edt. Nihat Öztoprak ve Hasan Kaya). İstanbul: İdeal Kitap ve *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Metin Şerhi 17-19. Yüzyıllar*. (Edt. Nihat Öztoprak ve Hasan Kaya). İstanbul: İdeal Kitap adlı ders kitabı niteliğinde kitap bölümü çalışmaları da bulunmaktadır. Yazar, yine Prof. Dr. Fatih Köksal'la müşterek hazırladığı (2020). *İki Fütüvvetnâme-Sabuncuğlu Şerafettin ve Bursalı Hoca Cân Fütüvvetnâmeleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü Yayınları adlı eserin yazarlarındandır. Aynı yıl yazar (2020). *Necîb Efendi'nin Kasîde-i Bürde Şerhi MUHTASAR TEVESSÜL İnceleme-Teveessül'le Karşılaştırma-Metin*. İstanbul: DBY Yayınları adlı eseri de yazmıştır. Yazarın son kitabı ise editörlüğünü Prof. Dr. Nihat Öztoprak'ın yaptığı 10 ciltlik *Osmanlı Hanedan Şairleri* (2021). İstanbul: İdeal Kitap adlı fasikül içerisinde yer alan *Bahî Sultan I. Ahmet* adlı çalışmadır. Bu 10 ciltlik çalışma, hanedan şairler ile ilgili yapılan kapsamlı ve detaylı, alana önemli katkılar yapan, tarih ile edebiyatın harmanlandığı dikkate değer bir eserdir.

Bünyamin Ayçiçeği, söz konusu eserinde ele aldığı kasideden daha önce *Turkish Studies* dergisi 9/3 (2014)'te yayınlanan "Sarı Abdullâh Efendi (ö. 1661)'nin Meslekü'l-Uşşâk Kasîdesi ve Lalî-zâde Abdülbâkî (ö. 1746)'nin Zeyli" adıyla yayınlanan makalesinde bahsetmiş ve kaside ve zeylinin tam metinlerini vermiştir. Yazar, bu eserde ise daha önce Zeynep Akkaya tarafından hazırlanan ve kasidenin metninin verilmediği şerhi detaylı olarak Türkçe'ye aktarmış, isabetli değerlendirmeleri ile klasik edebiyatın dini-tasavvufî çehresine önemli bir çalışma kazandırmıştır. Bu yüzden yazarın da belirttiği gibi kitap, kasidenin edisyon kritikli metnini vermiş olmasıyla önemli ve orijinal niteliktedir (s. 8). La'lîzâde ilk 99 beyti şerh etmiş, 47 beyitle de kasideyi tezyil etmiştir. Ayçiçeği, Silsilenâme özelliği taşıyan bu bölümü de transkripsiyonlu metne dâhil etmiştir (s. 20).

Eserde Sarı Abdullah'ın kasidesi 105 beyit iken Lalîzâde Abdülbâkî'nin yazdığı zeyl 47 beyittir. Bünyamin Ayçiçeği'nin Hak âşıklarına Rehber olarak isimlendirdiği zeylin müellifi, "Sarı Abdullâh Efendi'nin torunun çocuğu olan ve kadılığa kadar yükselen La'lî-zâde Abdülbâkî, ilmiye sınıfından bir âlimdir. La'lî-zâde; Gazâlî (ö. 1111)'nin *Kimyâ-yı Saâdet* adlı eserini tercüme etmiş, Hamzavîler hakkında bir risâle yazmıştır. Kendisinin *Mebde'vü Meâd* adlı eseri meşhurdur. *Sergüzeşt* adlı eseri, Sarı Abdullâh'tan sonra kendi zamanına kadar gelen Melâmî ricâlini anlatmaktadır. Melâmîlik hakkında bilgi edinmek için önemli bir kaynaktır. Eyüp Özbekler tekkesinin kurucusu ve şeyhidir. Mezarı şu anda Eyüp Müftülüğü olarak kullanılan binanın bahçesinde. Şiirlerinde "Yetim" mahlasını kullanmıştır" (Ayçiçeği, 2014: 192).

Bünyamin Ayçiçeği'nin Arapça ve Farsça'ya vakıf olması eserin tam anlamıyla günümüz Türkçesi'ne aktarılmasına vesile olmuştur (s. 20). Meslekü'l-Uşşâk denilen bu kasidede "konu olarak tasavvufun temel unsurlarından ve tarîkat âdâbından bahsedilmekte, Lalî-zâde Abdülbâkî'nin bu kasîdeye yazdığı zeylde ise Sarı Abdullâh Efendi'yi ve eserini övmesi bakımından büyük oranda "medhiye" özellikleri görülmektedir" (Ayçiçeği, 2014: 195). La'lîzâde, zeyline klasik kaside tertibinde olduğu gibi tevhid, münacat ve na't formunda başlamış, yer yer Kur'an ve hadislerden, Melâmî büyüklerin deyişlerinden iktibas ve telmihler yaparak söylemlerini ilerletmiştir. Eserin 21-100 sayfaları arasında verilen beyitler, açıklamaları ve değerlendirmeler son derecede güzel bir Türkçe ile okuyucuya sunulmuştur. Bu bölüm bakıldığında, eserin adında da belirtildiği gibi, "Hak âşıklarına rehber" hüviyetindedir. Eserde ilk bölümde La'lîzâde Abdülbâkî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölüm Hediyetü'l-Müştâk Fi Şerhî Meslekü'l-Uşşâk adlı eserin sadeleştirilmiş ve transkripsiyonlu metni ile aslı metnine ayrılmıştır.

Kaside zeylinin müellifi La'lizâde Abdülbâkî, Melâmî kutblarındandır. Bu nedenle burada Melâmet ve Melâmîlik'ten de bahsetmek yararlı olacaktır. Muhhyiddin Arabî'nin Allah yolunun önderleri diye tarif ettiği Melâmetîlerin bağlandığı Melâmîlik, IX. yüzyılda Horasan'da ortaya çıkmış, daha sonra bütün İslâm dünyasında yaygınlık kazanmış bir tasavvufî düşüncedir. Sözlüklerde "kınamak, kötölemek, ayıplamak' gibi anlamlara gelen Melâmet, nefsi arındırarak Allah'ın rızasını kazanmayı amaç edinen ve bu uğurda halkın ilgisini Hakk'ın teveccühüne ikame eden, gösteriş içeren ibadeti, kalp temizliğine yeğleyen rafine bir öğretilerdir. Melâmetî ve Melâmî ise bu yolun bağlılarına verilen isim olmuştur. Tasavvûfî terim olarak ise gösteriş olur kaygısıyla yaptığı iyilikleri perdelemek, kötülükleri ve işlediği günahları ise nefsiyle tuttuğu mücadeleden galip çıkmak için açığa vurmak ya da kınayanların kınamasından çekinmeden doğru bildiği yolda yürümek anlamını taşımıştır. Melâmîlere göre bu düşünce Allah'a yakınlık alameti ve mutluluk olmakta, kınanarak Allah'a yönelmelerine, kibir ve büyüklükten uzaklaşmalarına yardımcı olmaktadır (Sevimli, 2020a: 299).

Melâmîler kötülüğe alışmış hak yolcuları olarak üniforması ve tacı olmayan bağlılar olmuşlardır. Onların kisvesi, tâcı gönüldeki Allah sevgisinin ışığı olmuştur. Bu sayede onlar kendilerini topluma benimsetmekte başarılı olmuşlardır. Bu doğrultuda onlar; gösteriş reddi ile şekilcilikten arındırılmış, samimi, temiz, içselleştirilmiş bir ibadet anlayışının sürdürücüsü olmuşlardır. Bu durum klasik pek çok şairin, Melâmet düşüncesine yeşil ışık yakmasında önemli rol oynamış ve klasik şairi, halkı zehir diliyle aldatan zahidin karşısında konumlamıştır. "Klasik şair, gerçek bir gönül ehli olarak, kınanmayı, rüsvalığı Melâmî düşünce içerisinden kotararak kendine mal etmeyi bilmiştir" (Sevimli, 2020b: 870). Melâmîler gibi âşık da Allah'ın tecellisi ve teveccühü ile alakadar olmuş, kalp lambasının fitilini muhabbet nuruyla yakmayı taht, tac ve hırkaya bedel bilen bir söylemin sahibi olmuştur (s. 65). Bu yüzden Melâmîler sınırlarını gizlemişlerdir. Onlar; aşk şarabıyla sarhoş olmuşlar, hayret denizinde boğulmuşlardır. Onlarda eksiklik kusur görülmez, onlar doğru yolu tutmuş giderler (Ayçiçeği, 2014: 194). Bu yol Muhammedî yoldur ve Melâmîler bu yolun varisleridir. Anadolu erenleridir (s. 26).

Eserde, La'lizâde rint eleştirisi de yapar. Bu eleştiri Melâmî-meşrebim diyerek Allah'ı kendileriyle bir ve aynı gören sapkın düşüncelere sahip olanlara ve "heme O'st/her şey O'dur" sırrına erememiş, bunu idrak edememiş cahillere yöneliktir. Burada oldukça kapsamlı bir düşünce olarak pek çok tarikat, zümre veya gurubu etkileyen melâmet fikrini yozlaştıran ve çarpıtanların kastedildiği açıktır. Kaynakların da vurguladığı gibi Kalenderîler misali dünyayı tamamen yadsıyan, züht ve riyazeti abartarak bir lokma bir hırka yaşayan, dilencilik eden

derviş zümreleri melâmete bağlansalar da onun gerçek manasını anlayamadıkları için farklı bir yaşantı ve düşünce içerisine girmişlerdir. Ahmet T. Karamustafa'nın yozlaşmış *züht* dediği bu durum (2016: 83-84) kötülüklerin halka aşırı sergilenmesi ve nafile ibadetleri yapıp yapmamak hususunda takınılan tavırdan kaynaklanmıştır (Ocak, 1999: 12-14). Bu zümrelerin başkasından yiyecek dilenmesi, hırpani kıyafetlerle gezmesi, bazı taşkınlıklara başvurmaları, halkın elinde olana tenezzül ederek ümit ve beklenti içerisine girmeleri, emeğiyle geçinmek yerine derbeder, nerde akşam orada sabah anlayışıyla hareket etmeleri melâmete ters davranışları olarak ön plana çıkmaktadır. “Pek çok klasik şairin Divan şiiri geleneği doğrultusunda kendini sevgilinin kapısında dilenen ya da onun peşinde derbeder halde gezen bir âşik olarak konumlanmasında bu derbeder derviş algının payı bulunmaktadır” (Sevimli, 2020c: 42). Hâlbuki melâmet düşüncesinde aşırı züht, dünyayı yâdsıma, başkalarından bir şey dileme ve başkasına tenezzül, dilencilik, derbeder hâlde gezerek yapılan seyyahlık gibi tavırlar yer etmemiştir. La'lîzâde Abdülbâkî klasik şiirde meyhane köşelerinde içip sızan, sevgili uğruna perişan hâlde dolaşan rint tipinde de beliren bu duygu ya da tavırlara eleştiri yöneltmiş görünmektedir. Çünkü Melâmîler, halk içinde halkla birlikte yaşamayı ilke edinmiş, başkasına ümit vermemiş ve başkasından da bir beklenti içerisindedir olmamış, emeğiyle, dürüstçe kazanarak yaşamayı ilke edinen zümreler olmuşlardır. Bunun dışındaki suflî davranış ve tutumların melâmet öğretisinde yeri olmamıştır.

Eserde Melâmî ibadet anlayışının ilkelerini La'lîzâde, Kur'an ve hadislerden iktibaslarla ifade eder. Melâmîlerin İslâm'ın doğruluk, iyilik ve ilim temelleri üzerinde yürüdüğünü belirtirken “Şüphesiz Allah adaleti, iyilik yapmayı emreder (Nahl 16/90)” (s. 33), gönül temizliğini vurgularken “o gün ki ne mal fayda verir ne oğullar. Allah'a arınmış bir kalp ile gelen başka (Şuarâ 26/88-89)” (s. 35), insanın Allah'ın şeriatını yerine getirmekle mükellef kılınmasını “emaneti yüklenmek (Ahzâb 33/72)” (s. 38) gibi ayetlere vurgu yaparak açıklamaktadır. Eserde vurgulanan diğer Melâmî ilkeler ise şöyledir: Makam ve mevki sevdasına kapılmama (s. 45), gönül hâllerini gizleme, halkın rağbetinden uzak kalarak Hakk'ın rızasını önceleme (s. 44), melâmet sayesinde selâmete kavuşma (s. 48), hoşgörülü olma, başkasının inancına saygı duyma (s. 50), nefsin arzularını riyazetle yıkma ve sadece Allah'a muhtaç olduğunun bilinciyle hareket etme (s. 52), amellerini niyetlerine göre düzenlemek (s. 61), ilim tahsilini mal ve menfaat elde etmek için değil, Allah'ın muhabbetine ve rızasına kavuşmak için yapmak (s. 61), halk içinde emeğiyle geçinmek, pazarcı, esnaf vs. işlerle meşgul olmak (s. 64), hilafet kaftanını giyerek gönül mülkünün padişahı olmak, yani gönüller kazanmak (72), aşırı zühtten geri durmak,

dünyayı dışlamamak, ümit tüccarlığı yapmadan ve başkalarının elinde olana tenezzülden geri durmak (s. 90), helal yoldan ticaretle meşgul olmak (s. 91), Allah'ın emanetini koruyup ona saf hâlde teslim etmenin huzuruyla ve bilinciyle hareket etmek (s. 100)¹.

La'lîzâde'nin söz konusu beyitlerini Türkçe'ye aktarırken yazarın yukarıda saydığımız ilkeleri son derece açık ve anlaşılır bir Türkçe ile sunması dikkate değerdir. Eserin ikinci bölümünde yazar, kasidenin transkripsiyonlu tam metnini vermiş ve mukayese yapmaya imkân tanımıştır. Eser gerek Melâmîlik, gerekse tasavvufî nitelikleri vurgulaması, Melâmî kâmil insan tipinin, yani İslam'a samimiyetle bağlanmış bir müminin niteliklerini de görünür kılması yönüyle önem arz etmektedir. Bu tarz şerh ve tahlil çalışmalarının yapılması alana büyük faydalar sağlayacaktır. Bünyamin Ayçiçeği, *Hak âşıklarına rehber* olarak sunduğu eseriyle bu konuda hatırı sayılır katkılar yapmıştır. Eserin sonunda yazar, La'lîzâde Abdülbâkî'nin mezar taşının fotoğrafını vermiş ve fotoğrafın altına mezar taşına yazılan beyti koymuştur. Ayrıca Sarı Abdullah'ın bir hattat olarak bir hat yazısından görüntüyü de resim olarak paylaşmıştır. Eserin, "klasik şiirde de tarif edildiği gibi asalak yaşayan, menfaatini her şeyin üstünde tutan, makam ve mevki sevdiğine kapılmış, şöhret ve ün peşinde halktan ve sultandan gelen caizeleri, vakıf gelirlerini kollayan zahid/sufiye nazaran daha fazla sempati toplayan" (Sevimli, 2021: 411) Melâmî anlayışı, İslamî ibadet anlayışının rafine yönleriyle birleştirmesi yönüyle günümüze de ışık tutacak yönleri bulunmaktadır. Eser ayrıca; başkasına yük olma düşüncesinden vazgeçiş, insanların değer yargılarına aldırış etmeden Hakk'a yürüme ve kulluk bilinci, gurur ve kibri bırakarak doğruluk içinde Allah yolunda yürüme gibi özellikleri gözler önüne sermesi yönüyle birlik ve beraberliğe, kardeşliğe dayalı ideal İslam ahlakını da bütünlemektedir. Bu ahlak anlayışı peygamberi ahlak olarak Melâmîlerde bir üst hüviyet, tavır, yaşayış, duyuş ve düşünüşün ürünü olmuştur. Eserin, bu ve buna dair pek çok kavramı bütünleyen yönleriyle hem ilim âlemine hem de edebiyatımıza yeni çalışmalar ile katkı sağlayacağı ve rehber olacağı aşîkârdır.

---

¹ Bu konunun klasik şiirdeki terennümleri için bknz: Sevimli, 2020b: 867-916.

Kaynakça

- Ayçiçeği, Bünyamin. (2020), *Hediyetü'l-Müştâk (Hak Âşıklarına Rehber La'lî-zâde Abdülbâkî)*, Ketebe Yayınevi, İstanbul.
- Ayçiçeği, Bünyamin. (2014), "Sarı Abdullâh Efendi (ö. 1661)'nin Meslekü'l-Uşşâk Kasîdesi ve Lalî-zâde Abdülbâkî (ö. 1746)'nin Zeyli", *Turkish Studies*, 9/3, s. 189-211.
- Karamustafa, Ahmet T. (2016), *Tanrının Kural Tanımaz Kulları Derviş Toplulukları 1200-1550*, (Çev: Ruşen SEZER), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Ocak, Ahmet Yaşar. (1999), *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderîler*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Sevimli, Erdem. (2021), "Klasik Şiirde Âşığın İstiğna Mülkünün Sultanlığına Doğru Yolculuğu: Melâmî Âşıklığın, Melâmeti Selâmete Tercihi", *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, s. 405-434.
- Sevimli, Erdem. (2020a), "Klasik Şiirde Izdırabın Aşırı Boyutu: Seng-i Melâmet", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 3/1, a. 295-348.
- Sevimli, Erdem. (2020b), "Klasik Türk Şiirinde Melâmî İbadet Anlayışının Şiirsel Terennümleri", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 25, 867-916.
- Sevimli, Erdem. (2020c). "16. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinde Kalenderî Algısı", *SBARD*, 35, s. 31-66.